

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

[«Τὰ γράμματα» εἶνε τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ ἀειμνήστου **Εἰρηναίου Ἀσωπίου**, ὅπερ ἤρξατο γράφειν εἰδικῶς διὰ τὴν «Πανακοθήμην» καὶ ὅπερ ἀφῆκεν ἡμιτελές, ἐπεκθόντος τοῦ θανάτου. Τὸ δημοσιεύομεν μέχρι τῆς λέξεως ἐν ἣ ἀκριβῶς ἐσταμάτησε τὴν χεῖρα του ἡ παγερὰ τοῦ θανάτου ἀνοή.]

Ι

ΔΑΝΤΟΥ ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΝ

Γνωστὸν δημῶδες ἄσμα τῶν ἐπαράτων χρόνων τῆς δευλείας λέγει :

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
Φέξε με νὰ περπατῶ
Νὰ πηγαίνω εἰς τὸ σκολιὸ
Νὰ μαθαίνω γράμματα
Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν Κ' ἑκατονταετηρίδα ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα· εἶναι ὁ αἰὼν τοῦ αἰθομένου πυρός :

Ἀριστον μὲν ὕδωρ· ὁ δὲ
Χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
Ἄτε διατρέπει νύ-
και μεγάνορος ἔξοχα πλούτου.

Εἶναι ὁ αἰὼν, καθ' ὃν δεσπόζει ἡ χάβρα τοῦ ... χρηματιστηρίου, ἡ καταπάτησις τῶν ξένων οἰκοπέδων, ἡ φυγὴ τοῦ ταμίου σὺν τῷ ... ταμείῳ, καὶ τὰ γράμματα δὲν εἶναι σήμερον ἀπολύτου ἀνάγκης, ὥς δὲν ἦσαν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοφάνους : «Μὰ τοὺς θεοὺς εἰμαι ἄνθρωπος τιποτένιος», λέγει ὁ Ἀλαντοπώλης τῷ Δήμῳ. — «Ἄμ' χαρὰ εἰς τὴν τύχην σου ! Εἶσαι λοιπὸν πλασμένος διὰ νὰ ἔλθῃς εἰς τὰ πράγματα» — «Μὰ εὐλογημένε, δὲν ἔχω καμμίαν μάθησιν, μόλις ξέρω πέντε κολοβογράμματα καὶ αὐτὸ κακὸν» — «Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πέντε ἠμποροῦσαν νὰ σὲ βλάψουν, διότι ἡ δημαγωγία δὲν ταιριάζει εἰς τοὺς καλαμαράδες καὶ τοὺς τιμίους, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγραμμάτους καὶ κατεργάρους. ')» Καὶ ἡ τοῦ Δήμου συμβουλὴ περὶ τῆς ἐντελοῦς τῶν γραμμάτων ἀχρηστίας, τὸν κόσμον περιελθούσα καὶ εἰς τὴν κοιτίδα αὐτῆς ἐπανακάμψασα, ἀνέδειξεν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ σοφοὺς ἀνευ γραμμάτων· ἐν τούτῳ δὲ ἡ

ἀληθὴς εὐφυΐα, διότι τί πεζότερον ἢ τὸ γίνεσθαι σοφὸν διὰ τῆς πεπατημένης τῶν γραμμάτων ὁδοῦ ; Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐφυΐας ἐγκτεται εἰς τὸ φαίνεται τις ὅ,τι δὲν εἶναι, τὰνάπαλιν τοῦ παρ' Αἰσχύλῳ περὶ Ἀμφιάρου εἰρημένον :

Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει. 2)

Δι' ὃ καὶ πᾶς εἰλικρινὴς τῶν γραμμάτων φίλος μετὰ λύπης ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ φιλόβιβλοι χρόνοι τῆς ἀναγινωσκούσης βιβλίας Ἑλλάδος παρήλθον δυστυχῶς ἀνεπιστρεπτει, καὶ ὅτι οὐδεὶς διαφέρεται πλέον περὶ τῶν βιβλίων· μόνον δὲ τὰ — κατ' εὐφημισμὸν — λεγόμενα διδακτικὰ ἀγοράζονται ἐξ ἀνάγκης· «ἀνάγκη δὲ καὶ θεοὶ πείθονται.» Καὶ ὑπομνήνῃ ὡς πρὸς τὰς ἐπαρχίας, ἃς μυρία δεινὰ μαστίζουσιν, ἐνίας δὲ τούτων καὶ τῆς Σταφιδικῆς Τραπεζῆς οἱ ἀτελεύτητοι ... ἐκλογαί, πρὸς αἰώνιον τοῦ κλεινοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόξαν, ἀλλ' ἀστοργία πρὸς τὰ τέχνα τῆς διανοίας, πρὸς τὰ βιβλία ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ πόλει τοῦ αἰθόμενου πυρός καὶ τοῦ μεγάνορος πλούτου, ἐν τῇ πόλει ἧς ὑπῆρξε πολιοῦχος ἡ ἀγαπητὴ τοῦ Διὸς κόρη Παλλὰς Ἀθήνη, θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως, οἷα καταισχύνῃ ! οἷα τῶν πατρίων λήθῃ ! οἷα Σατανᾶ εἰρωνεῖα !

Οὕτω πᾶς ὁ ἔχων τὸ ἀτύχημα νὰ φιλοπονήσῃ σήμερον βιβλίον ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν ἀγῶνα εὐσυνειδήτου συγγραφῆς ὑποβάλλεται εἰς τὸν ἔτι δεινότερον τῆς ἐκποιήσεως αὐτοῦ. Ἐκὼν ἄκων δὲ εἰσέρχεται εἰς τὸ Καθαρτήριον τοῦ Δάντου, ἵνα ἐξαγνισθῇ ἐκ τοῦ βαρέως τῆς συγγραφῆς ἁμαρτήματος, διότι τὰ ἐπὶ Τουρκοκρατείας «θεῖα πράγματα» τοῦ δημῶδους ἄσματος :

Νὰ μάθω γράμματα
Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα

ἐγένοντο ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι

1) Ἀριστοφ. Ἰππ., 186 κ. ἐφ.

2) Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας, 592. «Τούτων τῶν λόγων ρηθέντων ἐν τῷ θεάτρῳ πάντας Ἀθηναίους φασὶν αποβλέψαι ἐπὶ Ἀριστείδην τὸν ἐπικληθέντα δίκαιον.» (Σχολιαστής).

Διαβόλου πράγματα,

δι' ὃ καὶ πάντες οἱ συνετοὶ ἄνθρωποι ἀποφεύ-
γουσι σταυροκοποῦμενοι τὰ διαβολικά, ὡς εὐ-
σεβεῖς καὶ σεβασταὶ κυροῦνται.

II

Η ΕΔΡΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Τὰ πάντα δυστυχῶς μαρτυροῦσι τὴν ἀνω-
τέρω πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι εἴμεθα ἄστρογοι πρὸς
τὰ τέκνα τῆς διανοίας, τὰ βιβλία, δεόμενα καὶ
ταῦτα πνευματικοῦ τινός... σιτηρεσίου. Ἔστω

μει δὲ τῶν λεγομένων μαρτύριον καταπληκτι-
κῆς πειθοῦς, ἡ ἐκ τοῦ τάφου ἀνάμνησις αὕτη,
ἡ «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη» τοῦ ἀλησμο-
νήτου Παυλίδου. Ὁ ἀγαθὸς καὶ γλυκὺς εὐτὸς
ἀνὴρ — γλυκὺς ὡς τὸ μέλι τὴν ψυχὴν — ὁ
φίλος τῶν λόγιων εἶχε πειραθεῖ νὰ συνδυάσῃ ἐν
τῷ πασιγνώστῳ αὐτοῦ τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ζαχα-
ροπλαστῆϊ τὰ δύο ταῦτα ὅλως ἄσχετα καὶ
ἀνίμεια πράγματα, τὰ τερπιλαρύγγια καὶ τὰ
τερπιδιάνοια. ἦτοι τὰ γλυκύσματα καὶ τὰ βι-
βλία, ἰδρύσας δανειστικὴν βιβλιοθήκην, σωζο-
μένην ἄχρι τοῦ 18... ἀλλ' οἱ εἰς τὴν ζαχαρο-

F. BOUCHER

ΑΡΤΕΜΙΣ ΛΟΓΟΜΕΝΗ

βιβλιοθήκην φειτῶντες ἐπλήρῳαν τὸ μπακλαβά, τὸ κατὰφι, τὸ γαλατομπούρεκο, τὸν ἀργολάβο, τὴν τεῦρτα, τὰ γλυκύσματα, ἀλλ' ἐλησμένον ὅμως πάντοτε εἶκει τὴν συνδρομὴν τῶν ἀναγιγνωσκουσμένων καὶ ὁ ἄρχων τῶν ἀνέμων Αἴολος ἐσάρωσε τὰ βιβλία· τὰ ιερπιδιάνοια ἠφανίσθησαν καὶ ἐπέζησαν τὰ ιερπιλαρύγνια πρὸς δόξαν τοῦ πατριάρχου ἐκείνου τῶν ζαχαροπλαστείων, τοῦ πάντων ἀρχαιστάτου.

Ἄλλ' οὐδὲν τούτου μάλλον φυσικόν, διότι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὁ στίμαχος ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθῇ ὣν ὁ ἄρχων, ὁ δεσπότης, ὁ δυνάστης, ὁ Σουλτᾶνος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ πάσας τὰς πράξεις αὐτοῦ διέπων. Καὶ ἂν ἐξετάσωμεν ἀναλυτικῶς διὰ τοῦ μικροσκοπίου τῆς διανοίας πάντα τὰ μεγάλα τῆς ἱστορίας γεγονότα, τὰ καταλιπόντα ἐποχάς· ἐπαναστάσεις, βασιλείων καὶ ἡγεμόνων ἐκθρονίσεις, λαῶν ἔριδες, πόλεμοι καὶ κα-

ταστροφαί, θέλμεν ἀνακαλύψει τὸ στομαχικὸν μικροβίον. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ πανηγύρεις, τελεταί, ἀγῶνας; ἐπισκέψεις καὶ ἀντεπισκέψεις βασιλείων, ἡγεμόνων, πριγκίπων, πρεσβυτέρων, ὑπουργῶν, ναυάρχων τὰ πάντα λήγουσι διὰ συμπτῶν ἢ δειπνῶν καὶ ὁ ἡμερήσιος τύπος σπεῖδει ν' ἀναγράφῃ τὸ *menu*, τῆς λέξεως πολιτογραφηθείσης ἐν τῇ διεθνῇ ἡμῶν ἀττικῇ. Ἄλλ' ὁ στόμαχος δὲν εἶναι μόνον ὄργανον δημόσιον, εἶναι καὶ κοινωνικὸν ὑψηλὰ ἐπιτελοῦν καθήκοντα. Καθ' ἑκάστην ἐχθρὸν συμφοιλοῦνται θύοντες τῇ γαστρί· διὰ τοῦ στομάχου πανηγυρίζομεν γάμους, γεννήσεις, βαπτίσεις καὶ — *horribile dictu* — κηδείας διὰ τοῦ λάρυγγος εἰς τὴν γαστέρα ὁ λευκὸς ἢ ῥοδόχρους καμπανίτης, δι' οὗ εὐχόμεθα τοῖς φίλοις ῥίδινον τὸν βίον καὶ πᾶν αὐτοῖς καταθύμιον.

Τιμῶμεν οὖν τὸν στόμαχον διότι δὲν εἶναι μόνον ὄργανον δημόσιον καὶ κοινωνικόν, εἶναι καὶ σκεῦος ἱερόν. Διὰ τοῦ στομάχου ἐλάτρευον οἱ ἀρχαῖοι τὸ θεῖον καὶ τὸ τυπικὸν πλείστον τῆς ἀρχαιότητος λαῶν, — ἰδίως δὲ τῶν Ἑβραίων ἐπὶ Σολομῶντος, εἶναι πράγματι βιβλίον μαγειρικῆς. Δὲν ἀναφέρονται ἀρνεῖ, αἶγες, κριεῖ, βόες, μῆσχοι, ἄρτος, ἄζυμα, σερμίδαλις, οἶνος, ἔλαιον, ὕδωρ; Δὲν μνησμεύονται σφαγεῖα, θῦται, αἷμα, στέαρ, πῦρ, τέφρα; Θέλετε καὶ σκεῦη; ὑπάρχουσι πῆλινα καὶ χάλκινα, χύτραι, ἐπιθέματα, κρεάγραι, πλήρης σκευὴ μαγειρικῇ. Ἡ δὲ τῶν κρεσπολῶν λέξις σφάζω ἐπανερχεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς γραμματικὸς χρόνους καὶ τύπους. Καὶ πάντα ταῦτα ἵνα λατρευθῇ τὸ Θεῖον. Ἀναντιρρήτως ἡ λατρεία ἦτο τότε λίαν δαπανηρά. Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ ἡχαριστοῦντο εἰς μόνην τὴν εὐωδίαν τῆς κνίσσης, ὡς καὶ ὁ θεὸς τῶν Ἑβραίων, —

Καὶ ὡσαύτῃ Κύριος ὁ Θεός· δομὴν εὐωδίας — καὶ ὅτι τὰ κάλλιστα τεμάχια τὰ ἔτρογον οἱ ἱερεῖς, ἀλλὰ μήπως δὲν τὰ ἔτρογον ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν ἢ τοῦ Θεοῦ;

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τῆς Κ' ἑκατονταετηρίδος ἀρχαμένης, δὲν ἐορτάζομεν καὶ πανηγυρίζομεν τὰς ἱεράς τοῦ ἔτους ἡμέρας διὰ τῆς γαστέρος; τὰ μὲν Χριστοῦγεννα ἐσθίοντες ἐφητόν καὶ παραγεμιστόν ἰνδικὸν γάλλον — κοινῶς *ντιάνον* — τὸ δὲ Πάσχα ὀβελίαν; Δὲν ἐβραίζομεν καὶ ἐνταῦθα ἀνηλεῶς σφάζοντες ἀνὰ χιλιάδας τὸν παροικιῶδους ἀγαθότητος καὶ ἀμνησικακίας ἀμνόν, τὸ βάροβαρον ἔθιμον καὶ τὸ ὄνομα Πάσχα ²⁾ παραλαβόντες ἐκ τῶν Ἑβραίων,

σφαγῶν διδασκῶν; Κατὰ δὲ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας, εὐαγγελικῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, δὲν ἐτελοῦντο οἱ ἱεροὶ ἐκεῖνοι δειπνοί, οἱ κληθέντες *ἀγάπαι*, ἐν οἷς ἀπλούσιαι καὶ πτωχοί, κύριοι καὶ δούλοι ἔπρεπε νὰ τρώγουν μετ' ἀλλήλων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν; ¹⁾

Ἀπὸ δὲ τῆς ὀμηρικῆς *δαίτης*, — ὅθεν καὶ τὸ *δαιτυμόν* — ἄχρι τῶν Δειπνοσοφιστῶν τοῦ Ἀθηναίου, κατὰ τὴν Γ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντες, ἔξοχοι φιλοσοφοὶ τε καὶ ἱστορικοὶ ἐτίμησαν τὴν γαστέρα ἐν τοῖς ἀθανάτοις αὐτῶν ἔργοις ὀρεκτικῆς ὀνομασίας δώσαντες: ὁ Πλάτων ἔγραψε *Συμπόσιον* ὁ Ξενοφὼν *Συμπόσιον*, ὁ Ἀριστοτέλης *Συμπόσιον* καὶ *Συμποικὸς Νόμος*. ὁ τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητὴς Ἀριστόξενος *Σύμμικτα Συμποικὰ*. ὁ Πλούταρχος *Προβλήματα Συμποσιακά*, ὁ Λευκιανὸς *Συμπόσιον* καὶ *λησμονῶ* βεβαίως ἄλλους οὐκ ὀλίγους κλεινοὺς συμποσιογράφους. Θαυμάσωμεν τοὺς ἐνδόξους ἡμῶν ἐκείνους προγόνους, οἵτινες ἡδυνήθησαν νὰ συνδυάσωσι τὴν γαστέρα καὶ τὸν νοῦν, τὰ συμπόσια καὶ τὰ συγγράμματα, ἐνὶ λόγῳ τὰ *τερπιλαρύγγια* καὶ τὰ *τερπιδιάνοια*. Τιμῶμεν οὖν τὴν γαστέρα, ἐν ἣ ἔγκριτοι φιλοσοφοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων, ἔθεντο, καὶ δικαίως, τὴν ἑδραν τῆς ψυχῆς. Ὅτι δὲ ὁ στόμαχος εἶναι ἡ ἑδρα τῆς ψυχῆς μαρτυροῦσι πρὸς ἄλλους μυρίαις καὶ οἱ πρὸς ἐξάγνισιν τῶν γαστρικῶν ἀμαρτημάτων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβλημένα νηστεῖαι, δι' ὧν κολάζεται τὸ ἀμαρτάνον ὄργανον.

Δυστυχῶς ἡ ὁμόνοια, ἡ συμβίσις, ἡ ἀγάπη, ὁ πλατωνικὸς ἔρως, ὁ ἐπὶ αἰώνων, ἀπὸ Πλάτωνος ἄχρις Ἀθηναίου, συνδέσας τὴν γαστέρα καὶ τὸν νοῦν, συμπόσια καὶ συγγράμματα, *τερπιλαρύγγια* καὶ *τερπιδιάνοια*. διεσπάρθη καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱερᾷ τῆς Παλλάδος πόλει. Σήμερον τὰ ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ εἰς ζαχαροπλαστεῖα μεταποιηθέντα γαλακτοπωλεῖα κυριαρχοῦσι καὶ βασιλεύουσι, τὰ δὲ βιβλιοπωλεῖα, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, περιφέρουσιν ἐπὶ μικρῶν κάρρων τὰ βιβλία αὐτῶν, δίκην ἐπαίτου ἀνὰ τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως τὸν ὁβολὸν τοῦ διαβάτου ζητοῦντα. Περιέλθωμεν πρὸς στιγμὴν τὰς κυριώτερας ὁδοὺς, πλατείας καὶ λεωφόρους τοῦ κλεινοῦ ἡμῶν ἄσπεως, ἵνα πεισθῶμεν περὶ τῆς πικρᾶς ταύτης ἀληθείας. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ἐκ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας στρεφόμενοι,

Ε. ΑΣΩΠΙΟΣ

1) Γενο. Η', 21.

2) «Ἑβραϊστὶ φασάχ· ὁ δὲ ἀραμαϊκὸς τύπος, πάσάχ· ὅθεν τὸ πάσχα. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἐκ τοῦ ῥήματος, πάσάχ, τὸ ὅποιον σημαίνει κυρίως τὸ διαβαίνειν.» Κοντογόνη: Ἑβραϊκὴ Ἀρχαιολογία, σελ. 157. Ἐτέλουν δὲ οἱ Ἰσραηλιταὶ τὸ Πάσχα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἐκ

χειρῶν Φαραὼ καὶ ἐξόδου εἰς τὴν ἔρημον. Ὅρα ἐκτενέστερον παρὰ Κοντογόνη, ἐν' ἄνωτ. καὶ Pastorat: Histoire de la Legislation: Hebreum τόμ. IV, Éclaircissements, σελ. 509 (Z).

4) Κ. Κοντογόνη: Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σελ. 309.